

S. CAN AKKAYAN

SERİ
SERIE B

CİLT
TOME XXVI

SAYI
FASCICULE 2 1976

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ORMAN FAKÜLTESİ
DERGİSİ

REVUE DE LA FACULTÉ DES SCIENCES FORESTIÈRES
DE L'UNIVERSITÉ D'ISTANBUL



AET - TÜRKİYE ORMANCILIĞINDA YENİ GELİŞMELER*)

Y a z a n

Doç. Dr. Ertuğrul ACUN

Orman Hasılatı ve İktisadi Kürsüsü

G İ R İ Ő

Bilindiği üzere Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'na 1963 yılında ortak üye olarak kabul edilmiş bulunmaktadır. Ülkemizin orman ürünlerinin ortaklık devletlerinde değeriendirilmesini konu alan ve 1963 - 1969 yıllarında gerçekleştirdiğimiz doktora tezi çalışmalarının üzerinden 7 yıl geçmiştir. Öte yandan, 1973 yılında, İngiltere, Danimarka ve İrlanda ortaklığa asal üye olarak girmiş bulunmaktadır. Bu itibarla, değişen koşulları içinde AET - Türkiye ormancılığını yeniden gözden geçirmek yararsız olmayacaktır. Bu nedenle, 9 devletin oluşturduğu AET'ye, gerek ortak üye olarak ve gerekse sonuncu aşamada asal üye olarak katılmamızın Türkiye ormancılık sektörüne ve orman ürünleri endüstrisine ne gibi etkileri olabileceği hususu bu yazıda ele alınarak incelenmiştir.

I — AET TÜRKİYE ORTAKLIK ANLAŐMASI İLE KATMA PROTOKOLÜN GENEL ÖZELLİKLERİ

Ülkemizin, her konuda olduğu gibi, ihraç ürünlerinde de rakibi olan Yunanistan'ın 1961'de AET'ye ortak üye olması ve son günlerde asal üye olarak alınması için bazı üye devletlerin geniş çaba göstermeleri karşısında, Türkiye de bu ortaklıkla ilişkilerini oldukça sıkılaştırmış bulunmaktadır. Zira, Yunanistanlı bir AET'nin dışında kalmak, dış ticaretinde bu 9 devletin önemli yeri olan Türkiye için, ihracat ve ithalât güçlükleri ortaya koyabilirdi. Bunun yanında, AET'ye katılmamızın, kalkınma

*) Bu yazı Orman Mühendisleri Odası'nın organize ettiği ve Ankara'da 8.12.1976 tarihinde verdiğim konferansın özetidir.

kredileri ve bazı ihraç malları için ödünler alabilmemiz bakımından yararları olabilirdi. Daha önemlisi, ithalât kısıtlamaları ve gümrükleri, teşvik belgeleri gibi birçok yapay desteklerle ayakta duran ve çok pahalıya ürün satan endüstrimizin kendine çeki düzen vermesine, gelişmesine AET'ye girmemiz katkıda bulunabilir. Kaldı ki, Türkiye'nin ekonomik gücü, eğer yeterli düzeye ulaşamamışsa, AET'ye katılması mümkün olmayacaktır.

Öte yandan, ülkeleri ayakta tutan ekonomik güçleri olduğuna göre, AET'ye girmemiz eğer Türkiye'yi güçlendirecekse gerçekleştirilmelidir. Kuşkusuz, AET ile ilişkilerimizin hiç bir döneminde, yabancı ülkelerin ve ortaklıkların Türkiye'yi sömürmesine yol açabilecek en ufak bir ödün verilmemesine dikkat etmelidir. Aslında, Türkiye'nin de içinde bulunduğu az gelişmiş ülkelerin, gelişmiş ülkelere sömürülmesi olayı, arada devletlerarası ortaklıklar kurulmadan da yapılabilmektedir. Buna bir örnek vermek gerekirse, eski Fransız sömürgelerinden olan ve bağımsızlığına kavuşmuş bulunan Gabon'u gösterebiliriz. Gerçekten, bağımsızlığına kavuşmuş olmasına rağmen, Gabon'un gelişmiş ülkelere sömürülmesi sürdürülmektedir. O kadar ki, Batı Avrupa şehirlerinden birisinde bir orman endüstrisi, yalnızca Gabon'dan gelen ham madde garantisine bağlanarak kurulmuştur ve üretim yapmaktadır. Başka bir deyişle, az gelişmiş ülkeler, devletlerarası ortaklık anlaşmaları ve siyasal birliklere girmeden de gelişmiş ülkelere sömürülmektedirler.

Bu itibarla, batılı özgürlükçü demokrasiler topluluğu olan ve gelişmiş ülkelerden oluşan AET'ye girmek, Türkiye'yi kapitalizmin sömürmesine yol açar diye düşünmemek gerekir. Unutmamak gerekmektedir ki, AET ülkelerinin çoğunda sosyal demokrat partiler iktidardadır. Nitekim, AET'ye üye olmamızın bir koşulu da düşünce ve ifade özgürlüklerine dokunmayan, şiddet davranışlarına izin vermeyen bir idare tarzıdır (MİL-LİYET, 1976, s. 2 - 7). Kaldı ki, Türkiye'de oluşan sosyo-kültürel gelişim, sömürülme pahasına da olsa AET'ye girmemizin doğru olmayacağını ortaya koyabilecek düzeye erişmiştir.

Aslında, AET'nin bizzat kendisi de, sömürüye ve hegemonyaya karşı kurulmuştur. Bunu gerçekleştirmek üzere, ABD ile SSCB'ne karşı bir büyük gücü, Avrupa Birleşik Devletlerinin kurulmasını amaçlamaktadır. Gerçekten, 1957 Roma Anlaşmasının Fransa parlamentosunda onaylanması sırasında bu gerçek şöylece dile getirilmişti :

— Halâ, dört büyükler hayali ile yaşamaktayız. Oysa, gerçekte iki büyük vardır ki, bunlar da ABD ve SSCB'dir. Gelecekte bir üçüncü bü-

yük çıkacaktır ki, bu güç de Çin olacaktır. Dördüncü bir güç daha gerekmektedir, bu gücün yani Büyük Avrupa Devleti'nin yaratılması AET ülkelerinin ellerindedir (SONER, N. 1960, s. 1 - 4).

1976 yılında da, yukarıda özetlediğimiz bu düşüncenin doğruluğu ortada durmaktadır. Zira, bugünkü görünümü ve siyasal yapısı ile AET, Dünya'da en çok etkenliği olan iki büyük devletin karşısında bulunan en güvenilir gücü temsil etmektedir. Ayrıca, AET; sömürücü kapitalist ya da faşist rejimleri değil, sosyal demokrasiye öncelik veren ülkeleri bir araya toplamaktadır. Üstelik, sosyal demokrat görüşe sahip partiler, seçimlerde 9 ülkede de genellikle %50 ye yaklaşan oy alabilmektedirler (CARRWYN, P.1976, s. 15-22). Avrupa Parlamentosunda da aynı durum söz konusudur ve 14 Ocak 1975 te alınan karara göre, 1978 den itibaren halk tarafından seçilecek olan bu parlamentonun oluşumunda da, ortanın solundaki partilerin % 50 oyu koruyabilecekleri sanılmaktadır (CHAPMAN, D. 1976, s. 16 - 17). Genellikle, sosyal demokrat görüşleri savunan bu partiler, Avrupa Birleşik Devletlerinin; gelir dağılımı, güçlülük ve bilgi alanlarında var olan eşitsizlikleri yok eden, aynı zaman da da demokratik, barışçı, bağımsız, temel insan haklarına bağlı kalınarak insanlara ve özellikle gençlere yönetime katılma yoluyla varlıklarına yeni bir anlam kazandıracak olan ilerici bir Avrupa'nın yaratılmasını gaye edinmektedirler.

Öte yandan, Avrupalılar, Türkiye'nin siyasal birliklerine alınmasının kısa sürede gerçekleşmesini istememektedirler. Buna karşılık ülkemizde, gerek özel sektörden, gerekse çeşitli meslek ve işçi örgütlerinden ve siyasal partilerden AET lehinde ve çoğunlukla da aleyhinde görüşler ifade edilmektedir. Ama, Türkiye'nin bu ortaklığa katılmasının sakıncalarını ve yararlarını, ülkemizin tüm sektörlerini de gözönünde tutarak ortaya koyan büyük bir ekip çalışması henüz gerçekleştirilememiştir. Bugün için AET ilişkilerini incelemek üzere, yalnızca özel sektörün oluşturduğu İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV) sürekli bir çalışma yapmaktadır. Bu kuruluş, konuyu yalnızca özel sektör açısından ele alan parça parça çalışmalar yapmaktan başka, bütünleştirici bir eser ortaya koyamamıştır. Ülkemizin en yetkili kurumlarından birisi olan Devlet Plânlama Teşkilâtı (DPT) bile, ancak hazırlık döneminin 4 ncü yılı olan 1968 lerde AET ile ilgili görüşlere yer vermeğe başlamıştır. Bu nedenle, AET - Türkiye ilişkileri sonuçlarının ortaya getirilmesi için; başta üniversiteler olmak üzere, Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, işçi sendikaları, ilgili kooperatifler, ekonomi - hukuk ve siyasal bilimler alanlarında faaliyet gösteren meslek örgütleri, devlet ve özel sektör ile siyasal partiler temsilcilerinden oluşan büyük bir organizasyonun ku-

rulması zorunludur. Bu kurumca, konunun bilimsel ve objektif açıdan araştırılması, yurt gerçeklerine en uygun görüşün ortaya getirilmesi ve buna göre AET'ye katılıp katılmama hususunda son sözün söylenmesi uygun olacaktır. Bu kesin sonuç gerçekleşinceye kadar, bugün için yapılması gereken husus; ülkemizde dış ve iç sömürüyü kesinlikle ortadan kaldırma koşuluna öncelik vermek üzere, endüstrileşmeyi gerçekleştirmenin ve halkın refahını en yüksek düzeye çıkarmanın sağlanması için AET - Türkiye ilişkilerinde azami dikkatin ve çabanın gösterilmesidir. Zira, halâ katılıp katılmama söyleşileri yetkili - yetkisiz ağızlarda sürdürülüp giderken, AET'nin hakları otomatikman yürürlüğe girmekte, buna karşılık, Türkiye'nin alacağı haklar uzun toplantılara konu olmaktadır. Üstelik AET; Türkiye'ye verdiği bazı ödünlerden vazgeçmektedir. Bu nedenle, AET - Türkiye ilişkilerinin, oluşturulacak büyük bir kurumca araştırılması önerisini bir kez daha yinelerken, burada konuya ormancılık açısından kısa bir bakışı sergilemekle yetineceğiz.

II — AET - TÜRKİYE ORMANCILIĞI

«Ulusal kaynaklarını gerektiği gibi değerlendirmeyen ülkeler» biçiminde de tanımlanan az gelişmiş ülkeler arasında bulunan Türkiye'nin ormancılığını, az gelişmiş ülkelerin ormancılık sorunları açısından ele almak yerinde olacaktır. Gerçekten, kişi başına orman alanı 0,88 ha. ve ağaç serveti 46 m³ olan az gelişmiş ülkelerin; kişi başına orman alanı 1,79 ha ve ağaç serveti 147 m³ olan gelişmiş ülkelere büyük ölçüde orman ürünü ihraç etmek zorunda kalması olayı (ACUN, E. 1971, s. 189 - 209), az gelişmişliğin sorunlarının ortaya çıkardığı bir sonuçtur. Zira, az gelişmiş ülkelerin, kişi başına yapacak odun tüketimini 0.100 m³'te kısıtlayarak, gelişmiş ülkelerde kişi başına yapacak odun tüketiminin 1,100 m³ olmasını gerçekleştirmek üzere, bu devletlere orman ürünü ihraç etmesi, ancak az gelişmiş ülkelerin çaresizliğinden ileri gelebilir.

Türkiye için de görünüm yukarıda belirlenenden ayrıcalıklı değildir. Nitekim ülkemiz, özellikle I ve II nci Kalkınma Plânlarında; başta kâğıt odunu ve reçine olmak üzere kontrplâk, lif levha, yonga levha ihracatı yapılacağını plânlanmıştır. Oysa, yapılan bir araştırmada sözü edilen ürünler için yurt içi tüketim miktarlarının çok küçük tutulması ile bu sonuca varıldığı ve ihracat olanağının bulunmadığı ortaya konmuştur (ACUN, E. 1970, s. 211-212). III ncü ve IV ncü Plân Dönemlerinde de, özellikle orman endüstrisi ürünleri için Türkiye'nin ihracat yapabileceği öngörülmekte ise de, bunun gerçekleştirilmesi olanağı da yoktur. Çünkü, Türkiye'de orman ürünleri tüketimi çok düşük düzeyde-

dir ve buna göre saptanan talep projeksiyonlarının çok yanlış sonuçlar vereceği kesindir. Zira, örneğin Avrupa ülkeleri arasında yapılan fert başına orman ürünü tüketimi kıyaslamasında; Türkiye, tüm orman ürünlerinde de en düşük düzeyde kalmaktadır. O kadar ki, tüketim miktarlarına göre yapılan sıralamaların hepsinde de Türkiye sonuncu durumunu korumaktadır (ACUN, E. 1976, s. 146). Böylesine düşük tüketimlerden hareketle, Türkiye'de kişi başına orman ürünleri talebini çok az kabul ederek ülkemizin ihracat yapmasını plânlamak hatalıdır. Kaldığı, Türkiye'de, orman ürünlerinin maliyetleri diğer ülkelere kıyasla çok yüksek olduğundan ötürü de ihracat olanağı azdır.

AET'na Türkiye'nin katılmasını orman ürünleri ihracatı bakımından ele alınca, bu topluluk devletlerine de ülkemizin orman endüstrisi ürünü ve odun hammaddesi ihracatı yapamayacağı ortaya çıkmaktadır. Orman ürünleri ithalâtçısı durumunda olan AET ülkelerinin Türkiye'ye orman ürünü ihracatı yapmaları da sözkonusu değildir. Aslında, Roma Anlaşmasında ancak tarımın bir kolu düzeyinde ilgi gören orman ürünlerinden alınan gümrükler AET ülkelerinde en çok %17 kadardır. Bu nedenle, Türkiye - AET Katma Protokolünde, orman endüstrisi ürünlerinin bazılarında alınan gümrüklerin 1985 yılında sıfıra indirilmesinin karara bağlanması büyük bir önem taşımamaktadır.

Orman ürünleri dış ticareti bakımından AET - Türkiye ortaklığı ilişkisini kısaca özetlemek gerekirse, Türkiye'nin topluluk devletlerine asal orman ürünü ve orman endüstrisi ürünü ihraç edemeyeceği gibi, bu ülkelerden aynı ürünleri ithal etmesi olasılığının da bulunmadığı söylenebilir. Buna karşılık Türkiye, topluluk devletlerine ikincil orman ürünü ihraç edebilir. Zira, hem ülkemizde ikincil ürünler talep fazlalığı vardır, hem de AET devletleri bu ürünleri ithal etmektedirler. Ancak, Yunanistan'dan başka bir rakip ülke bulunmamaktadır ama, Yunanistan 15 yıl önce AET ile katma protokolünü düzenlerken ikincil orman ürünleri için bir çok ödün alarak Türkiye'ye karşı avantajlı duruma geçmiş durumdadır. Bu nedenle, ikincil orman ürünleri ihracatı için Türkiye'nin de gerekli avantajları sağlayabilmesi hususunu, AET ilişkilerinde dikte ettirmek yararlı olacaktır.

Sözü edilen orman ürünleri ihracatının, üretici olan OGM'nce gerçekleştirilmesi için 1963 yıllarından itibaren gerekli girişimlerde bulunmuş ise de, bu genel müdürlüğün o günkü kuruluş statüsü ile ihracatı yapmasına olanak görülmemiştir. Ancak, Orman Bakanlığının kurulması ile bu engel ortadan kaldırıldığı ve OGM ile ORÜS'ün ihracat yap-

ması için gerekli yasal değişiklikler yapıldığı halde, ihracatın özel sektör eliyle yaptırılması yeğ tutulmaktadır. Oysa, OGM, 1969 dan önce ihracat kayıtlı satışlarla serbest piyasaya nazaran % 35 daha ucuza mal sattığı halde, yine de özel sektörün orman ürünü ihracatında başarı kaydedilmemiştir. Zira, ihracatı yapmadığı taktirde tüccardan alınan % 15 teminatı bu şahıslar bırakarak, açık artırmalı satışlara kıyasla % 35 - % 15 = % 20 daha ucuza sağladıkları ürünleri iç piyasada satmaktaydılar. Nitekim, 1965 yılına kadar bu koşullar altında ihracat kaydı ile tüccara satılan 10.000 m³ orman ürününün ancak 1.100 m³ 'ünün ihracat edildiği saptanmıştır (ACUN, E. 1970, s. 209).

1970 den itibaren, çeşitli adlar altında teşvik primleri verilmesine karşılık, yine de özel sektör; orman ürünü ihracatında başarı sağlayamamıştır. Gerçekten, muhammen bedele % 6 ihracat teşvik primi eklenmesi ve bu şekilde bir fonda toplanan paraların ihracat yapanlara vergi iadesi adı altında dağıtılması da olumlu sonuç almağa yetmemiştir. O kadar ki, hammaddede % 15, işlenmişlerde % 25 ihracat primi verilmesi bile, özel sektörün istenilen ölçüde ihracat yapmasını gerçekleştirilememiştir. Ayrıca, ihracat kayıtlı satışlarda, % 6 ihracatı teşvik priminin alınmaması ile tanınan avantaj ile birlikte % 46 ya ulaşan devlet sübvansiyonu, özel sektör ihracatını başarıya götürmemiştir.

Öte yandan, dış ticarete uzmanlaşmak, stok yapmak, plânlamak, ithalâcılarının arzularına göre üretim yapmak... v.b.g. hususlar ancak ihracatın tek elde toplanması ile olumlu bir yöne ulaşabilmektedir. Nitekim AET ülkeleri; toprak ürünlerinin tek elden ihracatını olanaklı kılmak üzere örgütler kurmuşlardır (JAHN, H. 1967, s. 1 - 3). Oysa, Türkiye'de orman ürünü ihracatçısı özel sektör, bu hususları gerçekleştirilemeyeceğini günümüze kadarki tutumu ve uygulamasıyla ortaya koymuş bulunmaktadır. Bu nedenle, orman ürünleri ihracatının devlet eliyle yaptırılması daha doğru olacaktır. Aslında, monopol olarak çalışan birçok KİT de ürünlerini kendileri ihracat etmektedirler (ACUN, E. 1969, s. 333 - 336). Orman Bakanlığının da bunu gerçekleştirilebilmesi için hiç bir engel yoktur. Zira, Orman Bakanlığı ve bağlı genel müdürlükleri ihracat yapabilecek şekilde yasal yönden donatılmışlardır.

AET - Türkiye ilişkilerinin, ormancılık sektörü ile orman ürünleri endüstrisinde oluşturacağı etkilere gelince, bu konuda herşeyden önce maliyet sorununu ele almak gerekmektedir. Zira, bilindiği üzere Türkiye'de, özellikle orman ürünleri endüstrisi pahalıya üretim yapmaktadır. Devlet orman işletmeleri ürünleri ise, endüstri ürünlerine kıyasla daha

ucuzdur. Endüstri ürünlerinin yüksek maliyeti (başka bir deyişle kâr oranının yüksek tutulması), hem yurt içinde hem de yurt dışında orman endüstri ürünlerinin satılmasını frenlemektedir. Üstelik, Türkiye'de gelir düzeyinin düşüklüğü nedeniyle halkın alış gücü zaten çok sınırlı durumdadır. Bunun sonucu olarak, bir yandan halkın orman ürünleri tüketimi, gelişmiş ülke fertlerinininkine kıyasla çok düşük bir düzeyde kalmaktadır, öte yandan da, buna bağlı olarak orman ürünleri endüstrisi istenen gelişmeyi gösterememektedir.

Bu itibarla, orman ürünleri endüstrisinde; 9 devletin rekabeti, maliyeti ucuzlatıcı teknolojinin bu ülkelerden alınması kolaylığı ve standardizasyona uygun üretim yapılmasını gerçekleştirmeyi sağlayabilmesi koşulu ile AET'ye girmemiz bu yönden ülkemizin yararına olacaktır denebilir. Aslında, AET ülkeleri ile aynı ekonomik güce erişebilmemiz için tüm sektörlerde de 9 Batı Avrupa devletinin üretim - tüketim düzeyine erişmemiz zorunludur. Bu hususun gerçekleşmesindeki birinci hedef ise, endüstrileşmektir. Eğer orman ürünleri endüstrisinde AET'deki düzeye erişebilirsek, halkın ucuz orman ürünü tüketimi artacak ve refah genişlemesi ortaya çıkacaktır.

Zira, az gelişmiş ülke halkının yoksulluğunun, çok kere onların hayatlarını yitirmeleri sonucunu bile doğurduğu bir gerçektir. Van depremi ile bu gerçek Türkiye'de maalesef bir kez daha ortaya çıkmış bulunmaktadır. Türkiye olanaklarının en güç ulaştığı Doğu Anadolu bölgesi ve özellikle Van yöresi, ülkemizin en yoksul kesimlerinden birisini oluşturmaktadır. Tezekle ısınmak zorunda kalan bu yöre halkı, ülkemizin kişi başına en az orman ürünü tüketen illerinin başında gelmektedir. Gerçekten, Türkiye kişi başına yakacak odun tüketim ortalaması 1,95 kental, en gelişmiş kesim olan İstanbul Başmüdürlüğü ortalaması 3,47 kental iken, Van ilini de içine alan Elazığ Bölge Başmüdürlüğünde kişi başına yapacak odun tüketimi 0,90 kentaldır (İSTANBULLU, T. 1970, s. 114). Bunun sonucu olarak, şiddetli kışlardan korunmak ve barınmak için Van ili halkı kalın taş duvarlı, 0,5 m kalınlığında içi taş dolu tavanlı çok ilkel barınaklarda yaşama savaşı vermektedir. Ancak, normal yapılarda etkili olamayacak bir depremle bu taş yığılması evler içindekilere mezar olmaktadır. Üstelik, depreme dayanıklı evler yapılması zorunluluğu kimsenin aklına gelmemektedir.

Bu nedenle, iç ve dış sömürüye meydan vermemek koşulu ile, eğer ormancılık sektöründe ve orman ürünleri endüstrisinde gelişmeyi sağlamağa katıkıda bulunabilecekse, halkın çok düşük düzeyde olan orman

ürünü tüketimini ucuz üretimle yükselterek refahın artmasına yardımcı olabileceksen, halkımızın 20 nci asrın gelişmiş ülkelerinin insanca yaşama düzeyine ulaşmasında yarar sağlayacaksa, AET'ye katılmamız ormancılık açısından yerinde olacaktır denebilir.

YARARLANILAN ESERLER

- Acun, E.** : 1969. Türkiye orman ürünlerinin AET devletlerinde değerlendirilmesi ve bu değerin artırılması çareleri. (Doktora tezi).
- Acun, E.** : 1970. Türkiye orman ürünlerinin AET devletlerinde değerlendirilmesi ve bu değerin artırılması çareleri. Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, No : 1.
- Acun, E.** : 1971. Az gelişmiş ülkelerde ve Türkiye'de ormancılık sektörünün kalkınmadaki önemi. Orman Fakültesi Dergisi, Seri : A, No: 1.
- Acun, E.** : 1976. Türkiye devlet orman işletmeleri asal ürünleri pazarlamasının orman işletme ekonomisi bakımından incelenmesi üzerine araştırmalar. (Doçentlik Tezi).
- Carrwyn, P.** : 1976. Avrupa'da siyasi partiler. Avrupa Topluluğu Dergisi, No: 13, Ankara.
- Chapman, D.** : 1976. Avrupa Topluluğu ülkelerinde parlamenter sistem. Avrupa Topluluğu Dergisi, No: 2, Ankara.
- İstanbulu, T.** : 1970. Türkiye'de yakıt ve özellikle yakacak odun problemi üzerine araştırmalar. (Doçentlik Tezi).
- Jahn, H.** : 1967. Pazarlama ve ihracat için teşkilatlanma. İhracatı Geliştirme Semineri, İzmir.
- Milliyet Gazetesi** : 1976. Türkiye - AET ilişkileri nasıl düzenlenmeli? 21.Mart.1976.
- Soner, N.** : 1960. Müşterek pazar nedir? İstanbul.